เดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทางครูสมาน ทองสุโชติ กรณีศึกษา ดร.ดุษฎี มีป้อม

Laopan analysis of Samarn Thongsuchot's Ranad tum solo Style A case study of Dr. Dussadee Meepom

วิชัย ภู่เพ็ชร์[*]

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1) ประวัติผลงานของครูสมาน ทองสุโชติ อาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม และศิลปินที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดเดี่ยวลาวแพนของครูสมาน ทองสุโชติ

2) วิเคราะห์แนวการดำเนินทำนองทางเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทาง ครูสมาน ทองสุโชติ

3) บทบาทและความสำคัญของเพลงลาวแพนในสังคมปัจจุบัน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ เอกสารงานวิจัย บทความ สื่อ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความชำนาญด้านดนตรีไทย ได้รับการถ่ายทอดเพลงจากครูสมาน ทองสุโชติ และเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า 1) ครูสมาน ทองสุโชติ เป็นผู้ที่ได้เรียนดนตรีกับครูที่มีชื่อเสียงมากมายหลายท่าน อาทิ ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล เรืออากาศเอก โองการ กลิ่นชื่น ครูชื้น ดุริยประณีต ครูเพชร จรรย์นาฏย์ เป็นต้น จนทำให้ครูสมานมีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีมาก สามารถบรรเลงปี่พาทย์ได้รอบวง ครูสมานสุภาพเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นผู้มีเมตตาธรรมสูง ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มีความขยันขันแข็ง รับผิดชอบในหน้าที่การงาน และตรงต่อเวลา จนเป็นที่เคารพนับถือของผู้ร่วมงานและผู้ใกล้ชิดทุก ๆ คน 2) การวิเคราะห์เดี่ยวลาวแพนพบว่า เพลงที่ปรากฏอยู่ในเดี่ยวลาวแพนมีเพลง ลาวแพนใหญ่ เพลงลาวสมเด็จ เพลงลาวลอดค่าย เพลงลาวไม่ทราบชื่อ เพลงซุ้มลาวแพน และเพลงท้ายซุ้มลาวแพน มีทั้งหมด 118 ประโยค ใช้หน้าทับลาวอัตราจังหวะ 2 ชั้นในช่วงก่อนออกซุ้ม และหน้าทับซุ้มสลับกับหน้าทับลาว ในช่วงท้ายซุ้มลาวแพน ลักษณะของการดำเนินทำนองมี 5 รูปแบบ คือ (1) การดำเนินทำนองแบบราบเรียบ (2) การดำเนินทำนองแบบไม่ราบเรียบมีการยักเยื้องจังหวะ (3) การดำเนินทำนองที่มีการสะบัดขยี้ (4) การดำเนินทำนองแบบขยี้ทั้งประโยค (5) การดำเนินทำนองพิเศษเฉพาะ กลวิธี ในการบรรเลงที่ใช้ในการบรรเลงพบการใช้การสะบัด 3 พยางค์ การตีสะบัด 4 พยางค์ การตีสะบัด 3 พยางค์มือเดียว การตีดูดการตีเป็นคู่ประสาน เป็นต้น บันไดเสียงที่พบในการ

[*] *นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์*

ดำเนินทำนองหลักคือบันไดเสียงที่พบคือบันไดเสียง ฟา เป็นบันไดเสียงหลัก ส่วนบันไดเสียง โด และบันไดเสียง ที เป็นบันไดเสียงร่วม 3) การศึกษาบทบาทหน้าที่ของเพลงลาวแพนพบว่าในปัจจุบันเพลงลาวแพนมีบทบาทในด้านการประกอบการแสดง ในด้านการศึกษาด้านวงการการศึกษา ในด้านการแสดงออกทางวัฒนธรรม ในด้านวงการดนตรีไทย ซึ่งยังคงอยู่ กลมกลืนกับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : เดี่ยวระนาดทุ้ม; เพลงลาวแพน; ครูสมาน ทองสุโชติ;

Abstract

The purpose of this research were to study 1) the history of Samarn Thongsuchot's the lecturer Dussdee Meepom" and the artists associated with the succession of the Lao Pan 2) Analyze the progressive single-track melody of Lao Pan song of Samarn Thongsuchot's 3) Role and importance of Lao Pan music in the present society. Use qualitative research methodology. The study was conducted by collecting information from academic papers. Research papers, print media articles. Interviews with qualified Thai musicians. The music was delivered by Samantha Thongchote and presented by the descriptive analysis.

The research founded that 1) The teacher Samantha Thongchote is a student who has been studying music with many famous teachers such as teacher Praphan Baipa, teacher Luang Pradit Phisit (Sorasitra). Teachers humorous, delicate, teacher, diamond, Chanel, etc. so that the teacher has a good knowledge of music. Can play around the loop. Gentleman Humble Is a very kind man Hold on to Buddhism. Have diligence Responsible for the job 2) Analysis of single Lao Pan found that The song that appears in the single, Laotian, Lao Pan major, Lao Song Somdej. Laos music camp Lao Song Unknown Title Song Lao Pan The song at the end of Laos Pan has a total of 118 sentences in front of Laos, the rate of two strokes in front of the facade and front of the facade alternating with Laos. At the end of Lao Pan Pan. There are five types of melody: (1) smooth melody, (2) irregular melody, and (3) melodic melody. Both the sentence (5) The special melody, the playing techniques used in the play, the use of three-syllable flick, four-syllable flick, three-syllable beat Striking, sucking, mating, etc. The sound stairs found in the main melody are the stairs. 3) The study of the role of Lao Pan music found that Lao Pan music is currently playing a role in the performance of the show. In the field of education. In terms of cultural expression. In the field of Thai music. Which remains Harmony with Thai society from past to present.

Keywords : Ranad Thum Solo Lao Pan Samarn Thongsuchot

บทนำ

เพลงไทยมีความสัมพันธ์ควบคู่กับวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีต แม้ว่าปัจจุบันจะเลือนลางจากวิถีชีวิตคนไทยไปบ้าง อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างไร้ขีดจำกัด ทำให้วัฒนธรรมดนตรีตะวันตกและชาติอื่น ๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลอยู่ในสังคมไทย เมื่อเป็นเช่นนี้เพลงไทยก็ได้

เพิ่มช่องทางในการเข้าถึงของผู้ฟังด้วยเช่นกัน เช่น เครือข่ายอินเตอร์เน็ต ซีดีรอม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยทำให้พิธีประเพณีต่าง ๆ ของไทยยังคงมีเพลงไทยอยู่ อาจเปิดแถบบันทึกเสียงหรือซีดีรอมเพลงไทยในกรณีที่ไม่สามารถจัดหาวงดนตรีไทยมาร่วมพิธีได้ จะเห็นได้ว่าเพลงไทยได้ถูกนำมาใช้ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งในการแสดงโขน ละคร และนาฏศิลป์ไทยต่าง ๆ การบรรเลงถวายพระพรวันเฉลิม พระชนมพรรษาฯ หรือการบรรเลงขับกล่อมเพื่อความสุนทรียะ ด้วยเพลงไทยมีความหลากหลายและมีจำนวนมาก จึงมีการจัดหมวดหมู่ของเพลงไทยออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เพลงที่ใช้ดนตรีบรรเลงล้วน เป็นเพลงที่ใช้สำหรับการบรรเลงเป็นเอกเทศ เพลงประเภทเปิดโอกาสให้นักดนตรีมีความเป็นอิสระในการบรรเลงมากที่สุดโดยไม่ต้องคำนึงถึงระดับเสียงของคนร้อง การสวมร้องและการส่งร้อง เพลงกลุ่มนี้ได้แก่ เพลงประเภทเพลงโหมโรง เพลงหน้าพาทย์ เพลงเรื่อง เพลงหางเครื่อง และเพลงเดี่ยว เป็นต้น อีกประเภทหนึ่งคือ เพลงบรรเลงรับ-ร้อง ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ บทร้องและบทบรรเลง ดังนั้นในการบรรเลงเพลงประเภทนี้จึงจำเป็นต้องมีลีลาของการบรรเลงที่สลับสับเปลี่ยนกันระหว่างการขับร้องและการบรรเลง ตามประเพณีนิยมจะเริ่มด้วยบทร้องและตามด้วยบทบรรเลง กลุ่มเพลงในประเภทนี้ ได้แก่ บทเพลงประเภท เพลงเถา เพลงสามชั้น เพลงสองชั้น เพลงชั้นเดียว และเพลงตับ เป็นต้น (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2542 : 89)

มนตรี ตราโมท (2538 : 32) ได้จัดหมวดหมู่เพลงไทยตามระเบียบแบบแผนและความแตกต่างกันในวิธีการบรรเลง ซึ่งการบรรเลงเพลงไทยนิยมบรรเลงอยู่ 2 อย่าง ดังนี้

1. การบรรเลงหมู่ หมายถึง การบรรเลงเพลงไปพร้อม ๆ กันเต็มวง ไม่ว่าจะเป็นปี่พาทย์ หรือเครื่องสาย หรือมโหรี ความมุ่งหมายสำคัญของการบรรเลงอยู่ที่ความพร้อมเพรียงของทุกคนในขณะดำเนินวิธีการบรรเลงตามหน้าที่ของตนไปโดยถูกต้องและกลมกลืนกัน เพลงสำหรับบรรเลงหมู่แยกออกได้เป็น 3 แบบ คือ เพลงพื้น เพลงกรอ และเพลงลูกล้อลูกขัด ซึ่งเพลงทั้ง 3 แบบนี้มีวิธีการบรรเลงที่แตกต่างกัน

2. การบรรเลงเดี่ยว หมายถึง การบรรเลงเพลงอย่างหนึ่งที่ใช้เครื่องดนตรีจำพวกดำเนินทำนอง เช่น ระนาด ฆ้องวง ซอ จะเข้ บรรเลงอย่างเดียว อาจมีเครื่องประกอบจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ โหม่ง โทน-รำมะนา สองหน้าหรือกลองแขก บรรเลงไปด้วยก็ได้ โดยมีความประสงค์อยู่ 3 ประการ คือ 1) เพื่ออวดทาง คือ วิธีดำเนินทำนองของเครื่องดนตรีชนิดนั้นตามที่ครูได้ตกแต่งขึ้นไว้อย่างไพเราะวิจิตรพิสดารสมที่จะบรรเลงอวดได้ 2) เพื่ออวดความแม่นยำ จดจำทำนอง เม็ดพรายและวิธีการที่ครูผู้แต่งได้ประดิษฐ์ไว้นั้นอย่างถี่ถ้วนทุกประการของการบรรเลง 3) เพื่ออวดฝีมือ ผู้บรรเลงมีความสามารถบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ ได้ตามที่ครูผู้แต่งได้ประดิษฐ์ไว้ ไม่ว่าจะโลดโผนหรือพลิกแพลงเพียงใดก็สามารถทำได้ถูกต้อง คล่องแคล่วไม่มีบกพร่อง ซึ่งการบรรเลงที่เรียกว่า “เดี่ยว” นี้ อาจบรรเลงตลอดทั้งเพลงหรือแทรกอยู่ในเพลงใดเพลงหนึ่งเป็นบางตอนก็ได้ ดังนั้นการบรรเลงเดี่ยวจึงมิใช่ความหมายแคบ ๆ เพียงการบรรเลงคนเดียวเท่านั้น แท้จริง ทาง (การดำเนินทำนอง) ควรจะให้เหมาะสมกับที่บรรเลงเดี่ยวเพื่อให้เป็นไปตามประสงค์ทั้ง 3 ประการที่กล่าวมา

ในการประพันธ์เพลงเดี่ยว ผู้แต่งมักประดิษฐ์ทางบรรเลงแต่ละท่อนออกเป็น 2 ทาง คือ ทางกรอ หรือทางหวานเที่ยวหนึ่ง และทางเก็บเที่ยวหนึ่ง แต่เพลงเดี่ยวบางเพลงอาจมีเฉพาะทางเก็บเพียงทางเดียวก็ได้ เช่น เพลงกราวใน เพลงเชิดนอก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540 : 109) ทำนองเพลงทางเดี่ยวจะต้องประดิษฐ์ให้เหมาะสมกับชนิดของเครื่องดนตรี ทั้งนี้เพราะความสะดวกและเหมาะสมต่อเครื่องดนตรีที่ไม่เหมือนกันและทำให้เกิดความไพเราะที่ต่างกันด้วย เครื่องดนตรีที่นิยมนำมาทำเป็นทางเดี่ยวมีทั้งเครื่องดีด เช่น จะเข้ เครื่องสี ได้แก่ ซอสามสาย ซอด้วงและซออู้ เครื่องตี เช่น ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวง เครื่องเป่า เช่น ขลุ่ย ปี่ใน ระนาดทุ้ม

เป็นเครื่องดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดดเด่นด้วยสำนวนลีลาของการบรรเลงที่บูรพาจารย์ได้สร้างสรรค์ไว้อย่างวิจิตร จึงมีผู้นิยมนำเพลงมาแต่งเป็นทางไว้สำหรับการบรรเลงเดี่ยวจำนวนมาก

ครูสมาน ทองสุโชติ เป็นศิษย์คนสำคัญคนหนึ่งของครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ และถือว่าเป็นปรมาจารย์ทางด้านระนาดทุ้ม ครูสมาน ทองสุขโชติ เป็นผู้ที่สนใจแสวงหาความรู้ ได้เรียนกับครูหรั่ง พุ่มทองสุข ครูเพชร จรรย์นาฏย์ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล เรืออากาศเอก โองการกลีบชื้น และครูชื้น ดุริยประณีต จนทำให้ครูสมานเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ทางด้านดนตรีไทยมาก ท่านหนึ่งสามารถบรรเลงปี่พาทย์ได้รอบวงและมีความแตกฉานในการประพันธ์เพลง และการประพันธ์ทางเดี่ยวระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ฆ้องวงเล็ก ด้วยความสามารถอันยอดเยี่ยมทางด้านดนตรีไทย ทำให้ครูสมานมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรีไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันครูสมาน ทองสุโชติ ได้ประพันธ์ทางเดี่ยวระนาดทุ้มไว้หลายเพลง เช่น เพลงต่อยรูป สามชั้น เพลงนารายณ์แปลงรูป สามชั้น เพลงทยอยเดี่ยว เพลงกราวใน สองชั้นและชั้นเดียว และเพลงลาวแพน เป็นต้น

เพลงลาวแพนเป็นเพลงเดี่ยวที่ได้รับความนิยมบรรเลงกันมากในวงการดนตรีไทย รูปแบบของเพลงจะเป็นการนำเพลงสำเนียงลาว อัตราจังหวะสองชั้นนำมาเรียงร้อยต่อกัน แล้วต่อด้วยเพลง ซุ้มลาวแพน เป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว ทำให้เกิดอารมณ์สนุกสนานรื่นเริง จึงเป็นที่นิยมนำไปทำเป็นเพลงเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีไทยเกือบทุกเครื่อง เช่น ปี่ใน ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ จะเข้ ซอด้วง ซออู้ ซอสามสาย ขิม เป็นต้น แม้กระทั่งเครื่องดนตรีตะวันตกก็นิยมนำเพลงลาวแพนไปบรรเลงกัน เช่น เปียโน ไวโอลิน คลาริเน็ต แซ็กโซโฟน เป็นต้น เดี่ยวลาวแพนนอกจากจะได้รับความนิยมบรรเลงในเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ แล้วในเครื่องดนตรีแต่ละเครื่องมือก็จะมีหลายทางเนื่องจากครูแต่ละสำนักจะคิดประดิษฐ์เป็นเพลงที่ใช้สำหรับสำนักของตนเอง ระนาดทุ้มก็เช่นเดียวกัน

เดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทาง ครูสมาน ทองสุโชติ เป็นทางเดี่ยวที่ผู้วิจัยมีความสนใจมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นเดี่ยวที่มีความโดดเด่นในลักษณะการดำเนินที่มีความเรียบร้อย สง่าภูมิฐาน มีลักษณะการผูกกลอนที่มีความสอดคล้องผูกพันตามแบบแผนการบรรเลงระนาดทุ้มที่มีมาแต่โบราณ มีท่วงทำนองที่มีทั้งความไพเราะ อ่อนหวาน นุ่มนวล ใช้กลวิธีการบรรเลงเดี่ยวของระนาดทุ้มมากมายเช่น การตีดูด การลักจังหวะ การย้อยจังหวะ การใช้คู่ประสาน เป็นต้น ชวนให้ติดตาม มีการนำเพลงไทยสำเนียงลาวต่าง ๆ มาเรียงร้อยต่อกันอย่างกลมกลืน ครูสมาน ทองสุโชติ ได้ถ่ายทอดเพลงเดี่ยวทางระนาดทุ้มเพลงลาวแพนที่ท่านประพันธ์ขึ้นนี้ให้ไว้กับศิษย์เพียงคนเดียว คือ ครูกิตติพงษ์ มีป้อม ซึ่งเป็นนักดนตรีวงบางบัวทองของนายประสาท สุขุม ที่ครูสมานเป็นครูสอนประจำอยู่ ต่อมาครูกิตติพงษ์ มีป้อม ได้ถ่ายทอดเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนให้กับอาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม บุตรชาย จะเห็นได้ว่าครูสมาน ทองสุโชติ เป็นผู้ที่เก็บสะสมองค์ความรู้ทางด้านดนตรีมาจากปรมาจารย์ทางด้านดนตรีมามากมายหลายท่านจนทำให้ ครูสมาน ทองสุโชติ เป็นผู้ทรงภูมิความรู้ และเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักดนตรีไทยอย่างกว้างขวาง ผลงานการประพันธ์ที่ครูสมาน ทองสุโชติ ได้สรรสร้างขึ้นเป็นที่ประจักษ์ว่าเป็นผลงานที่มีคุณภาพและมีคุณค่าต่อวงการดนตรีไทยอย่างมหาศาล และอีกทั้งผู้ที่ได้รับการสืบทอดและเป็นผู้เก็บข้อมูลองค์ความรู้นี้ไว้คือ อาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม เป็นผู้ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความรู้ความสามารถตามที่กล่าวมาในตอนต้น

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์ผลงานเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทางครูสมาน ทองสุโชติ โดยศึกษาจาก อาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม ซึ่งได้ขึ้นชื่อว่าเป็น “คนระนาดทุ้ม” ที่มีทางระนาดทุ้มเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ได้รับการถ่ายทอดมาจาก ครูกิตติพงษ์ มีป้อม

ผู้เป็นบิดา เพื่อให้เข้าใจองค์ความรู้ของครูสมาน ทองสุโชติ และเพื่อเป็นประโยชน์ทั้งในการเผยแพร่แก่ผู้สนใจ และอนุรักษ์ผลงานสำคัญนี้ มิให้ชำรุดสูญหายไปตามกาลเวลาและคงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติผลงานของครูสมาน ทองสุโชติ อาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม และศิลปินที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดเดี่ยวลาวแพนของครูสมาน ทองสุโชติ

2. เพื่อวิเคราะห์แนวการดำเนินทำนองทางเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทาง ครูสมาน ทองสุโชติ

3. บทบาทและความสำคัญของเพลงลาวแพนในสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบของการวิจัย การศึกษาเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทางครูสมาน ทองสุโชติ กรณีศึกษา : อาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม เป็นงานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้มี 2 ชุด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทยประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติการเกิดเดี่ยวระนาดทุ้ม 2) ชุดคำถามสำภาษณ์ลูกศิษย์ครูสมาน ทองสุโชติ ประเด็นที่เกี่ยวกับประวิติผลงานและการสืบทอดเพลงลาวแพน

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้องกับประวัติและผลงานของผู้ที่สืบทอดทางเดี่ยวลาวแพนของครูสมาน ทองสุโชติ 2) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามจากการโดยเข้ารับการถ่ายทอดเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทางครูสมาน ทองสุโชติ จากอาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม และทำการสัมภาษณ์ศิลปินที่มีความเกี่ยวข้อ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย โดยแบ่งผู้ที่ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้ (1) ศิลปินที่มีความเกี่ยวข้องกับครูสมาน ทองสุโชติโดยตรง 4 คน (2) ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย 6 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาลักษณะของสำนวนกลอนที่แสดงความเป็นตัวตนของครูสมาน ทองสุโชติ นำข้อมูลที่จำแนกเหล่านี้มาวิเคราะห์ โดยใช้แนวคิดทางมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาประวัติผลงานของครูสมาน ทองสุโชติ อาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อมและศิลปินที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดเดี่ยวลาวแพนของครูสมาน ทองสุโชติ ผลการศึกษาพบว่า 1) ครูสมาน ทองสุโชติ เกิดเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2462 ตรงกับวันพุธ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 11 ปีมะแม ที่บางประทุนใน แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร บิดาชื่อแต้ม มารดาชื่อคล้าย เป็นคนกรุงเทพมหานคร (ฝั่งธนบุรี) มารดาถึงแก่กรรมตั้งแต่ครูสมาน อายุ 7 ปี และบิดาก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุนับแต่นั้น ครูสมานเป็นบุตรคนที่ 3 ในบรรดาพี่น้องทั้งหมด 5 คน 2) ด้านชีวิตการสมรส ครูสมานมีภรรยาคนแรก ชื่อ นางแตงอ่อน กลิ่นชั้น มีบุตร 2 คน ภรรยาคนที่ 2 ชื่อนาง สำราญ มีบุตรธิดา 5 3) การเรียนดนตรีของครูสมาน ในวัยเด็กของครูสมาน เรียนดนตรีกับครูคนแรกครูหรั่ง พุ่มทองสุข โดยเริ่มหัดตีฆ้องวงใหญ่ก่อน หลังจากนั้นครูสมานได้มีโอกาสเรียนกับอีกหลายท่าน คือ ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ โดยได้เรียนทั้งเพลงเดี่ยว และเพลงหมู่เพลงเรื่องต่าง ๆ มากมาย จากนั้นยังได้มีโอกาสเรียนดนตรีกับครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล เรืออากาศเอก โองการ กลิ่นชื่น ครูชื้นดุริยประณีต ครูเพชร จรรย์นาฎย์ จนทำให้ครูสมานมีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีมาก สามารถบรรเลงปี่พาทย์ได้รอบวง เครื่องดนตรีที่ถนัดได้แก่ ฆ้องวง ด้วยความสามารถอันยอดเยี่ยมทางด้านดนตรีไทยของครูสมานนั้นทำให้ชื่อเสียงของครูสมานเป็นที่รู้จักในวงการดนตรีไทยเป็นอย่างมาก ครูสมาน

รับงานบรรเลงปี่พาทย์ตามวงปี่พาทย์วงต่าง และได้เข้าทำงานอยู่ที่วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ตลอดมาจนท่านเสียชีวิต

ครูสมาน ทองสุโชติ นั้นท่านได้สร้างสรรค์ผลงานเอาไว้ด้วยกันมากมาย โดยได้มีการบันทึกเทปและเผยแพร่ เช่น เดี่ยวฆ้องวงใหญ่ เพลงพญาโศก เดี่ยวระนาดทุ้ม เพลงเชิดนอก เป็นต้น นอกจากครูสมาน ทองสุโชติ จะมีความสามารถด้านการเดี่ยวเครื่องปี่พาทย์แล้ว ครูสมาน ทองสุโชติ ยังได้ประพันธ์เพลงประเภทเพลงเถาไว้ดังนี้ 1. เพลงมอญขว้างดาบ เถา 2. เพลงนาคนิมิตร เถา 3. เพลงจระเข้หางยาว เถา (ทางบางบัวทอง) เพลงประเภทเพลงเดี่ยวที่ร่วมกับครูบุญยงค์ เกตุคง คิดทางเดี่ยวจะเข้ให้แก่ ครูระตรีวิเศษสุระการ (นักดนตรีผู้มีชื่อเสียงด้านการดีดจะเข้และเคยร่วมงานกับครูสมานที่กรมประชาสัมพันธ์) ดังนี้ 1. เพลงเดี่ยวสุดสงวน สามชั้น 2. เพลงสุรินทราหู สามชั้น เพลงสุรินทราหู (2 ชั้นและชั้นเดียว ทางมอญ) 3. เพลงนกขมิ้น ในเพลงประเภทเพลงเดี่ยวครูสมาน ทองสุโชติ ได้ประพันธ์เพลงเดี่ยวไว้มากมาย หลายเครื่องมือ ดังนี้ 1.เดี่ยวต่อยรูปสามชั้น ทางระนาดทุ้ม 2. เดี่ยวต่อยรูปสามชั้น ทางฆ้องวงใหญ่ 3. เดี่ยวม้าย่อง ทางฆ้องวงใหญ่ 4. เดี่ยวกราวใน ทางฆ้องวงใหญ่ 5. เดี่ยวกราวใน ทางระนาดทุ้ม 6. เดี่ยวทยอยเดี่ยว ทางฆ้องวงใหญ่ 7. เดี่ยวทยอยเดี่ยว ทางระนาดทุ้ม 8. เดี่ยวทยอยเดี่ยว ทางฆ้องวงเล็ก 9. เดี่ยวเชิดนอก ทางฆ้องวงใหญ่ 10. เดี่ยวลาวแพน ทางระนาดทุ้ม 11. เดี่ยวสุรินทราหู ทางฆ้องวงใหญ่ 12. เดี่ยวจีนขิมใหญ่ ทางฆ้องวงใหญ่ 13. เดี่ยวแขกมอญ ทางฆ้องวงใหญ่ 14. เดี่ยวแขกมอญ ทางฆ้องมอญวงใหญ่ ประเภทเพลงเรื่อง คือเพลงเรื่องขอมดำดิน การถ่ายทอดดนตรี ครูสมานได้เป็นครูสอนดนตรีของคุณประสาท สุขุม ณ โรงเรียนบางบัวทอง นอกจากนั้นครูสมานยังถ่ายทอดดนตรีให้ศิษย์ที่แวะเวียนมาเรียนกับครูอยู่มากมายทั้งที่บ้านและที่ทำงาน

ลักษณะอุปนิสัยและบุคลิกภาพของครูสมานนั้น ครูสมานเป็นคนสุภาพเรียบร้อยอยู่อย่างสมถะเรียบง่าย มีเมตตากรุณา ครูสมานไม่เคยว่าใคร เป็นคนรักครอบครัว ขยันขันแข็งในหน้าที่การงาน อยู่ในศีลธรรม เรื่องการถ่ายทอดการดนตรีนั้นครูสมานไม่เคยปิดบังหรือหวงลูกศิษย์ถ้าครูได้อะไรครูจะต่อให้หมดหรือถ้าเพลงไหนไม่มีแล้วลูกศิษย์อยากได้ครูก็ประดิษฐ์ให้อย่างไม่มีการปฏิเสธ จึงทำให้ครูสมานเป็นที่ยกย่องและรักใคร่แก่คนที่ได้สัมผัสทุกคน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเครื่องการันตีความดีถึงลักษณะของครูดนตรีไทยที่สมบูรณ์ในทั้งด้านการบรรเลงและในการปฏิบัติตนและควรค่าแก่การเชิดชูเกียรติและเผยแพร่ประวัติครูสมานให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชนต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์แนวการดำเนินทำนองทางเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทาง ครูสมาน ทองสุโชติ กรณีศึกษา: อาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม พบว่า เดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทางแพนประกอบไปด้วยชุดเพลงลาวคือ ลาวแพนใหญ่ ลาวสมเด็จ 3 ท่อน ลาวลอดค่าย และลาวไม่ทราบชื่อ ซุ้มลาวแพน และท้ายซุ้มลาวแพน 2 ท่อน รวมทั้งหมด 118 ประโยค

ฉิ่งจะบรรเลงในอัตราจังหวะสองชั้น ในช่วงเพลงลาวแพน ลาวสมเด็จ ลาวลอดค่าย และลาวไม่ทราบชื่อ โดยฉิ่งจะเริ่มสวมเข้าจังหวะด้วยเสียงฉิ่งในตอนกลางโน้ตห้องที่ 4 และ ฉับในท้ายโน้ตห้องที่ 4 ของประโยคที่ 1 แล้วบรรเลงดำเนินต่อไปจนถึงห้องที่ 4 ของประโยคที่ 81 จากนั้นฉิ่งจะเปลี่ยนไปตีจังหวะชั้นเดียวในช่วงซุ้มลาวแพนตั้งแต่โน้ตห้องที่ 1 ของประโยคที่ 82 ถึงโน้ตห้องที่ 4 ประโยคที่ 107 แล้วกลับมาตีในอัตราจังหวะสองชั้นอีกครั้งในช่วงท้ายซุ้มลาวแพนท่อนที่ 1 ตั้งแต่ห้องที่ 1 ในประโยคที่ 108 ถึง โน้ตห้องที่ 4 ประโยคที่ 111 จากนั้น ฉิ่งจะกลับมีตีในอัตราจังหวะชั้นเดียวตั้งแต่โน้ตห้องที่ ในประโยคที่ 112 ถึง โน้ตห้องที่ 4 ประโยคที่ 117 และกลับมาตีในอัตราจังหวะสองชั้นเพื่อลงจบในลูกลงจบประโยคที่ 118

สำหรับหน้าทับที่ใช้บรรเลงกำกับหน้าทับเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพน ทาง ครูสมาน ทองสุโชติ นี้จะใช้หน้าทับลาวในช่วงเพลงลาวแพน ลาวสมเด็จ

ลาวลอดค่าย และลาวไม่ทราบชื่อ โดยหน้าทับจะเริ่มสวมเข้าจังหวะในโน้ตห้องที่ 4 ของประโยคที่ 1 จากนั้นก็บรรเลงดำเนินต่อไปด้วยหน้าทับลาว จนถึงห้องที่ 4 ของประโยคที่ 81 จากนั้นกลองจะเปลี่ยนหน้าทับไปบรรเลงหน้าทับซุ้มในช่วงซุ้มลาวแพนตั้งแต่ห้องที่ 1 ของประโยคที่ 82 ถึง ห้องที่ 4 ประโยคที่ 107 แล้วกลับมาบรรเลงหน้าทับลาวอีกครั้งในช่วงท้ายซุ้มลาวแพนตั้งแต่ห้องที่ 1 ประโยคที่ 108 ถึง ห้องที่ 4 ประโยคที่ 111 จากนั้นกลองจะกลับมีหน้าทับซุ้ม ตั้งแต่ห้องที่ 1 ประโยคที่ 112 ถึง ห้องที่ 4 ประโยคที่ 117 และกลับมาบรรเลงในหน้าทับลาวในลูกลงจบในประโยคที่ 118

ลักษณะการดำเนินทำนองทางเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทางครูสมาน ทองสุโชติที่ผู้วิจัยทำการศึกษา พบว่ามีลักษณะที่เป็นรูปแบบของการดำเนินทำนองแบ่งเป็น 5 ลักษณะใหญ่คือ 1. การดำเนินทำนองแบบราบเรียบ 2. การดำเนินทำนองแบบไม่ราบเรียบมีการยักเยื้องจังหวะ 3. การดำเนินทำนองที่มีการสะบัดขยี้ 4. การดำเนินทำนองแบบขยี้ทั้งประโยค 5. การดำเนินทำนองพิเศษเฉพาะ

กลวิธีการบรรเลงต่าง ๆ ที่พบในเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนที่แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะของทางเดี่ยวของครูสมาน และอาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม เป็นการใช้กลวิธีพิเศษจากศักยภาพของระนาดทุ้มได้อย่างเต็มศักยภาพที่ระนาดทุ้มจะสามารถผลิตเสียงหรือใช้กลวิธีใด ๆ ได้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานความเป็นศิลปินที่เป็นเลิศทางด้านระนาดทุ้ม พบกลวิธีดังต่อไปนี้ 1. การตีสะบัด 2. การตีกรอ 3. การตีเสี้ยวมือ 4. การตีสะเดาะ 6. การตีขยี้ 7. การตีโยก 8. การตีสะบัดมือเดียว 9. การตีกระทบ 10. การตีเตะมือซ้าย 11. การตีลักจังหวะ 12. การตีสลับมือซ้ายขวา 13. ตีดูดห้ามเสียงลงซ้ายเปิดขวาปิด 14. ตีดูดเสียงขึ้นซ้ายปิดขวาเปิด 15. การตีกวาด 16. การตีย้อย 17. การตีถ่าง18. การตีสะเดาะ 4 พยางค์ 19. ตีตามเรียงเสียง 20. ตีสวนมือ 21. ตีโยก 22. การตีคู่ประสาน

บันไดเสียงของเดี่ยวลาวแพนนั้นจากการศึกษาพบว่า เดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทางครูสมาน ทองสุโชติ พบการดำเนินทำนองหลังจะใช้บันไดเสียง ฟา หรือเสียงเพียงออล้างในการดำเนินทางเดี่ยวเป็นหลัก แต่จะพบกลุ่มบันไดเสียงกลุ่มอื่นมาใช้ด้วย 2 กลุ่มเสียง คือกลุ่มที่ 1 คือกลุ่มเสียงทางนอกหรือบันไดเสียง โด หรืออยู่ในประโยคที่ 11, 12, 119 กลุ่มเสียงที่ 2 กลุ่มเสียงเพียงออบนหรือบันไดเสียง ที ในประโยคที่ 77, 78, 79, 80 นอกจากนั้นยังพบประโยคที่มีกลุ่มเสียงอยู่ในประโยคเดียวกันคือประโยคที่ 26 และประโยคที่ 27 จะมีลักษณะโน้ตในในห้องที่ 1 และห้องที่ 2 อยู่ในทางเพียงออล่างมีกลุ่มเสียงปัญจมูล คือ ฟ ซ ล X ด ร X หรือบันไดเสียง ฟา เป็นกลุ่มเสียงหลักในการดำเนินทำนองในห้องที่ 3 และห้องที่ 4 อยู่ในเสียงทางนอกมีกลุ่มเสียงปัญจมูล ด ร ม X ซ ล X หรือบันไดเสียง โด

3. ผลการศึกษาบทบาทและความสำคัญของเพลงลาวแพนในสังคมปัจจุบัน พบว่าบทบาทหน้าที่ของเพลงลาวแพน สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเด็น ดั้งนี้

บทบาทของเพลงลาวแพนในการประกอบการแสดง เพลงเดี่ยวลาวแพนนั้นเป็นเพลงที่ทำนองเพลงความไพเราะ มีทำนองไพเราะกระฉับกระเฉง จึงได้มีผู้นำเพลงลาวแพนนี้มาบรรจุอยู่ในการแสดง ทั้งการแสดงที่เป็นเรื่องจากวรรณคดี เช่น เรื่องพระลอ และพญาผานอง เป็นต้น และจากความไพเราะของเพลงลาวแพนนี้ ได้มีการประดิษฐ์ชุดการแสดงที่ใช้เพลงเดี่ยวลาวแพนเป็นเพลงบรรเลงประกอบการแสดง ซึ่งการแสดงชุดนี้มีการตั้งชื่อว่า “ฟ้อนแพน” อยู่ในบทละครเรื่องพระลอ บทนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ตอนพระลอลงสรงในแม่น้ำกาหลง ซึ่งในปัจจุบันแสดงแบบไม่มีบทร้องประกอบ จะเห็นได้ว่าเพลงเดี่ยวลาวแพนนั้นมีบทบาทความสำคัญต่อการแสดง แสดงให้เห็นว่าความไพเราะและท่วงทำนองของเพลงเดี่ยวลาวแพนนั้นนอกจะนิยมบรรเลงกันอย่างเอกเทศด้วยเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ แล้ว ยังสามารถนำมาประกอบการแสดงโดยมีการประดิษฐ์ท่ารำให้เข้ากับท่วงทำนองของเพลงโดยมิได้มีการแก้ไขบทเพลงให้เข้ากับท่ารำแต่อย่างใด

แสดงให้เห็นว่าผู้ที่นำเพลงเดี่ยวลาวแพนไปประกอบการแสดงนั้นเล็งเห็นว่าบทเพลงนั้นมีความสำคัญดีงามเพียบพร้อมไพเราะสมบูรณ์พร้อมแล้วนั่นเอง

บทบาทของเพลงลาวแพนในการศึกษาดนตรีไทย การศึกษาด้านดนตรีไทยนั้นมีการสืบทอดสิ่งต่าง ๆ ที่บรรพชนได้เป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้นไว้ให้ โดยการศึกษาด้านดนตรีไทยในระยะแรกนั้นเป็นการศึกษาหาความรู้จากตัวบุคคลที่มีความรู้ด้านดนตรีก่อนเป็นลำดับแรก โดยผู้ที่ต้องการความรู้ด้านดนตรีไทยนั้นมักนิยมฝากตัวเข้าเป็นศิษย์กับบุคคลที่ตนเองมีความนับถือเลื่อมใส โดยเรียกบุคคลผู้นั้นว่า “ครู” มีขั้นตอนในการฝากตัวเป็นศิษย์อย่างชัดเจนและเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติกันมา โดยสถานที่ที่ใช้ในการศึกษาเล่าเรียนดนตรีในระยะเริ่มแรกก็คือบ้านหรือที่อยู่อาศัยของผู้เป็นครูนั่นเอง การสอนดนตรีในยุคเริ่มต้นนั้นเป็นพื้นฐานสำคัญของวงการการศึกษาเมื่อมีการนำการเรียนดนตรีไทยนั้นเข้ามาอยู่ในรูปแบบของโรงเรียนในปัจจุบัน มีการกำหนดรูปแบบของหลักสูตร ประเภทของเพลงต่าง ๆ เหล่านี้ที่ใช้เรียนและสอนก็เข้ามาอยู่ในหลักสูตรที่ใช้สอนด้วย รวมถึงเพลงเดี่ยวลาวแพนด้วยเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าเพลงเดี่ยวลาวแพนนั้นเป็นบทเพลงที่มีคุณค่า และเหมาะแก่การเรียนรู้ ตัวเพลงเดี่ยวลาวแพนนั้นเหมาะกับการศึกษาองค์ความรู้ของการประดิษฐ์ทำนองของเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ที่ครูอาจารย์ได้ประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้น จึงถือได้ว่าเพลงลาวแพนนั้นมีความสำคัญต่อการศึกษาด้านดนตรีไทย

บทบาทของเพลงลาวแพนในการแสดงออกทางวัฒนธรรมหากกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของเพลงเดี่ยวลาวแพนในการแสดงออกทางวัฒนธรรมนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเด็น ซึ่งอาจารย์สุจิตต์ วงษ์เทศได้เคยเขียนและได้ตีพิมพ์ลงในหนังสือมติชนสุดสัปดาห์ โดยมีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับ คำร้องลาวแพน แบ่งเป็นสองสำนวนคือสำนวนตีเวียงจัน กับสำนวนพระลอ ประเด็นในเรื่องของทำนองประเด็นในเรื่องคำว่าลาวแคน ประเด็นเรื่องฟ้อนแพน, รำแพนประเด็นในเรื่อง แพนในคำลาวคือขับลำ จนมาถึงคำว่าลาวแพน ข้อมูลเหล่านี้ปรากฏชัดอยู่ในวัฒนธรรม ในด้านต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลาวแพนนั้นมิได้มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมของไทยเท่านั้น แต่ลาวแพนนั้นยังมีการเชื่อมโยงทางมิติของวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านของเราเช่นลาว หรือวัฒนธรรมพื้นบ้านของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยของเรา เช่น วัฒนธรรมจากภาคเหนือนอกจากวัฒนธรรมที่แสดงออกในเพลงลาวแพนนั้นจะมีวัฒนธรรมด้านการใช้ภาษา สำเนียงนั้น ยังปรากฏการแสดงออกทางความเป็นอยู่ของมนุษย์ในวัฒนธรรมอีกด้วย นอกจากนั้นเพลงลาวแพนนั้นยังเป็นเพลงที่บันทึกประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้เห็นอีกด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าเพลงเดี่ยวลาวแพนที่เกิดขึ้นและคงอยู่มาจนถึงปัจจุบันนั้นเป็นบทเพลงที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

บทบาทของเพลงลาวแพนต่อวงการดนตรีไทย หากกล่าวถึงบทบาทของเพลงเดี่ยวลาวแพนที่มีต่อวงการดนตรีไทยนั้นอาจกล่าวได้ว่า เพลงลาวแพนเป็นเพลงที่นักดนตรีนิยมนำมาบรรเลงเป็นเพลงเดี่ยวอวดฝีมือกันมากเพลงหนึ่งแต่เดิมนั้นเพลงเดี่ยวลาวแพนนั้นเกิดขึ้นสำหรับเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ก่อน โดยเครื่องดนตรีชนิดแรก ๆ ที่ได้มีการประดิษฐ์ทางเดี่ยวสำหรับเพลงนี้ขึ้นนั้น ได้แก่ ปี่ใน เช่นทางเดี่ยวปี่ในเพลงลาวแพน ทางพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ที่ได้ประดิษฐ์ทำนองขึ้นและต่อให้พระสรรเพลงสรวง (บัว กมลวาทิน) ต่อมาเมื่อเพลงนี้ได้รับความนิยมมากขึ้น ๆ จึงมีการประดิษฐ์ทางบรรเลงสำหรับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ในวงปี่พาทย์ขึ้นอีก เช่น ทางเดี่ยวฆ้องวงใหญ่ ครูสอน วงฆ้องทางเดี่ยวฆ้องวงเล็กของครูเพรชจรรย์นาฏย์ ทางเดี่ยวระนาดทุ้มของครูไพทูรย์จรรย์นาฏย์ เป็นต้น ต่อมาจึงได้มีผู้ประดิษฐ์เพลงเดี่ยวลาวแพนสำหรับเครื่องดนตรีในวงเครื่องสายขึ้น เช่น ทางเดี่ยวจะเข้หลวงว่องจะเข้รับ (โต กมลวาทิน) ที่ได้ถ่ายทอดให้กับนักดนตรีหลายท่านจนเป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบัน ทางเดี่ยวซอสามสาย ของสมเด็จเจ้าฟ้าสุขุมพันธ์บริพัตร์ ทางเดี่ยวซอสามสาย

ของหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูรยชีวิน) ทางเดี่ยวขิมของครูพุฒ นันทพล ซึ่งเป็นผู้บันทึกเพลงเดี่ยวลาวแพนนี้ลงในแผ่นเสียงเป็นคนแรกอีกด้วย นอกจากนั้นยังมีทางเดี่ยวขิมของอาจารย์มนตรี ตราโมท ซึ่งเป็นผู้นำขิมมาบรรเลงในวงดนตรีหลวงเป็นท่านแรก เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าเดี่ยวลาวแพนนั้นเป็นเพลงเดี่ยวที่มีความสำคัญต่อวงการดนตรีไทยเป็นอย่างมาก อาจเป็นเพลงเดี่ยวเพลงเดียวที่มีการประดิษฐ์ทำนองเดี่ยวทั้งเครื่องดนตรีประเภท ดีด สี ตี เป่า อันเป็นลักษณะของเครื่องดนตรีของไทย และในทางเดี่ยวของเครื่องดนตรีในแต่ละประเภทนั้น ยังสามารถแบ่งออกเป็นทางเดี่ยวของครูดนตรีท่านต่าง ๆ ได้มากที่สุดอีกด้วย ความไพเราะของเพลงลาวแพนจึงส่งผลให้ในปัจจุบันนี้เครื่องดนตรีทั้งไทยและสากลที่เป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนองให้ความสำคัญอย่างมาก และนำมาปรับใช้ในการบรรเลงของแต่ละเครื่องได้อย่างไพเราะจึงกล่าวได้ว่าความสำคัญของเพลงเดี่ยวลาวแพนนั้นมีพัฒนาการมาพร้อม ๆ กับการเจริญทางด้านดนตรีของไทยมาจนปัจจุบันก็เป็นได้

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาประวัติและผลงานของสมาน ทองสุโชติ ทำให้ทราบว่าครูสมานเป็นนักดนตรีที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ประจักษ์และยอมรับในวงการดนตรีไทยท่านหนึ่ง ท่านได้สร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ไว้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการประพันธ์เพลงทั่วไป การประพันธ์ทางเดี่ยวเครื่องมือต่าง ๆ หรือแม้แต่การบรรเลงเพลงเดี่ยวบันทึกเทปเผยแพร่ในรายการต่าง ๆ ครูได้เรียนดนตรีมาตั้งแต่เด็กครูท่านแรกของครูสมานคือ ครูหรั่ง พุ่มทองสุขและอยู่กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีทำให้ครูสมานได้เรียนรู้ดนตรีทั้งทางตรงและทางอ้อมตั้งแต่ยังเล็ก เมื่อครูสมานเจริญเติบโตขึ้น ก็มีโอกาสได้เรียนดนตรีกับครูที่มีความรู้ความสามารถมากในยุคนั้น คือ ครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล เรืออากาศเอก โองการ กลิบชื่น ครูชื้นดุริยประณีต ครูเพชร จรรย์นาฎย์ ล้วนแล้วแต่เป็นครูดนตรีที่มีชื่อเพลงในสมัยนั้น และดำเนินชีวิตอยู่กับนักดนตรี ทำให้ครูสมานได้เก็บเกี่ยวองค์ความรู้ต่าง ๆ ไว้มากมาย เมื่อครูสมานมีความรู้และมีฝีมือจนปรากฏเป็นที่ยอมรับในวงการดนตรี สุรินทร์ สงค์ทอง (สัมภาษณ์, 2558) กล่าวถึงครูสมานไว้ว่า “พี่หมานเนี่ย ระนาดเอกฆ้องเล็ก ฆ้องใหญ่ ทุ้ม แกได้ถึงทยอยเดี่ยว ยิ่งไปกว่านั้นตะโพนกลองแกได้ถึงองค์พระหมด” จากคำกล่าวของครูสุรินทร์ สงค์ทอง เป็นการยืนยันความสามารถทางด้านดนตรี ที่เป็นเลิศของครูสมานได้เป็นอย่างดี จากความสามารถต่าง ๆ นี้เองท่านจึงได้รับการชักนำให้ไปทำงานอยู่ที่กรมประชาสัมพันธ์

ครูสมาน ทองสุโชติ เป็นผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนและจะไม่นิยมประพันธ์เพลง จะประพันธ์เฉพาะผู้ที่ขอให้ช่วยประพันธ์ให้เท่านั้น เนื่องจากที่กรมประชาสัมพันธ์มีครูบุญยงค์ เกตุคง ซึ่งเป็นเพื่อนรักของครูสมานเป็นคนประพันธ์อยู่แล้ว นอกเสียจากครูบุญยงค์จะขอให้ครูสมานช่วยประพันธ์ทางเดี่ยวฆ้องวงใหญ่ให้ อาทิ เดี่ยวชั้นเดียว เดี่ยวหางเครื่อง เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าครูบุญยงค์ไว้วางใจในความรู้ความสามารถของครูสมานเป็นอย่างมาก การที่ครูสมาน ทองสุโชติประดิษฐ์ทางระนาดทุ้มได้ดีนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการได้เรียนกับครูพุ่ม บาปุยะวาทย์ ครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงด้านระนาดทุ้มมากที่สุดในสมัยนั้น ท่านได้ประพันธ์ทางเดี่ยวระนาดทุ้มขึ้นมากมายหลายเพลงและเพลงละหลายทาง ครูสมานถือได้ว่าเป็นศิษย์เอกของท่านก็ว่าได้ จึงทำครูสมานได้รับซึมซับแนวคิดวิธีการต่าง ๆ การบรรเลงและประดิษฐ์ทางระนาดทุ้มมาจากครูพุ่มมามากที่สุดก็ว่าได้ดุษฎี มีป้อม (สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2559) กล่าวไว้ว่า “ครูประสิทธิ์บอกว่ายุคนี้ครูสมานตีทุ้มดีที่สุด และยังแต่งเพลงได้ดีอีกด้วย ครูสมานไม่ค่อยโปรโมทตัวเอง จะทำเพลงอะไรก็จะทำจากผู้ที่ขอให้ทำลักษณะเหมือนครูพุ่ม คือถือหลักว่า ได้ฆ้องวงใหญ่”

2. จากการวิเคราะห์การดำเนินทำนองเพลงเดี่ยวลาวแพน ทางครูสมาน ทองสุโชติ นั้นลักษณะ

การดำเนินทำนองหรือสำนวนกลอนของระนาดทุ้มที่ปรากฏในเพลงเดี่ยวระนาดทุ้มของครูสมาน ทองสุโชติ ที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์นี้ พบว่า มีสำนวนกลอนเป็นลักษณะเฉพาะในเรื่องการใช้ทาง มีการผูกสำนวนกลอนที่หลากหลาย ต้องใช้ภูมิปัญญาและความรู้ความสามารถที่สั่งสมมา ในการคิดประดิษฐ์สำนวนกลอนสอดแทรกกับการใช้มือและกลเม็ดต่าง ๆ ให้เกิดเป็นท่วงทำนองและมีลีลาต่าง ๆ สอดประสานกันอย่างกลมกลืน มีความเหมาะสมกับท่วงทำนอง ซึ่งการใช้สติปัญญาในระดับนี้นับเป็นความสามารถอย่างสูง รวมทั้งต้องรู้ขอบเขตช่วงเสียงและข้อจำกัดของเครื่องดนตรี รู้จักใช้กลเม็ดพิเศษต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเพลงและเครื่อง ประธาน ทองสุขโชติ (สัมภาษณ์, 2559) ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับเพลงลาวแพนของครูสมานไว้ว่า “ลาวแพนที่พ่อต่อไพเราะมาก มือยาก คนตีต้องมือคล่องด้วย”

ทางระนาดทุ้มเพลงลาวแพนของครูสมาน ทองสุโชติ มีทั้งหมด 118 ประโยค ใช้บันไดเสียงหลักคือบันไดเสียง ฟ ซึ่งการดำเนินทำนองทั้งหมดที่ปรากฏนี้เป็นลักษณะการดำเนินทำนองที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของเดี่ยวระนาดทุ้มเพลงลาวแพนทางครูสมาน และยังสะท้อนให้เห็นอุปนิสัยในการดำเนินชีวิตของครูสมาน ซึ่งจะอภิปรายตามหลักทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ได้ดังนี้

2.1 การดำเนินทำนองแบบราบเรียบ เปรียบเสมือนการดำเนินชีวิตเรียบง่าสมถะ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แสดงตนว่าเป็นผู้มีวิชาความรู้

2.2 การดำเนินทำนองแบบไม่ราบเรียบมีการยักเยื้องจังหวะ แสดงถึงการดำเนินชีวิตที่ต้องต่อสู้โดยใช้ชั้นเชิงและประสบการณ์ชีวิตอย่างมีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเพื่อเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ

2.3 การดำเนินทำนองที่มีการสะบัดขยี้ สะท้อนให้เห็นความเป็นผู้มีความคิดลึกซึ้งหรือเจ้าปัญญา เปรียบเหมือนงานที่มีความซับซ้อนหรือท้าทายก็สามารถวางแผนงานและดำเนินงานให้ลุล่วงได้อย่างภาคภูมิ

2.4 การดำเนินทำนองแบบขยี้ทั้งประโยค สะท้อนให้เห็นถึงจิตใจที่มีความมุ่งมั่น กล้าคิด กล้าตัดสินใจ เพื่อไปให้ถึงจุดหมายที่วางไว้

2.5 การดำเนินทำนองพิเศษเฉพาะ สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในตนเองและเกิดขึ้นเอง โดยผ่านการกลั่นกรองจากสติปัญญาของตัวเอง ไม่เลียนแบบใคร

3. บทบาทหน้าที่ของเพลงลาวนั้น สามารถแบ่งบทบาทของเพลงลาวแพนออกได้ เป็น 4 บทบาทหน้าที่ คือ บทบาทของเพลงลาวแพนในการประกอบการแสดง บทบาทของเพลงเดี่ยวลาวแพนในการศึกษาดนตรีไทยบทบาทของเพลงเดี่ยวลาวแพนในการแสดงออกทางวัฒนธรรม บทบาทของเพลงลาวแพนต่อวงการดนตรีไทยแต่ละหัวข้อที่กล่าวมานี้เป็นบทบาทหน้าที่ ที่ใช้ขับเคลื่อนให้เพลงลาวแพนนั้นดำรงอยู่ในสังคมไทยและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รายลอบเพลงลาวแพนนั้นเป็นตัวสะท้อนความเจริญงอกงามของเพลงลาวแพนที่ดำเนินไปตามบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างผสมผสานกลมกลืนและยืนยงอยู่คู่สังคมปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) ที่กล่าวถึงบริบทที่ต้องศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีบทบาทและหน้าที่ที่รับใช้สังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

งานวิจัยเรื่องเดี่ยวระนาดทุ้มเดี่ยวลาวแพนทางครูสมาน ทองสุโชติ: กรณีศึกษาอาจารย์ ดร.ดุษฎี มีป้อม นี้ จัดว่าเป็นงานวิจัยเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันมีค่าของชาติซึ่งครูสมาน ทองสุโชติ เป็นปูชนียบุคคลที่มีองค์ความรู้ด้านดนตรีเป็นอย่างมาก ทางเดี่ยวระนาดทุ้ม ที่ท่านได้ประพันธ์ไว้นั้นแสดงถึงอัตลักษณ์ของครูสมาน และยังคงอยู่สืบทอดมาถึงปัจจุบันนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมดนตรีไทย แสดงถึงภูมิปัญญาที่ท่านได้สั่งสมมา ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดให้แก่นักดนตรีรุ่นต่อไป และงานวิจัยฉบับนี้ยังใช้เป็นแนวทางรักษาผลงานดนตรีเพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวิชาการ

ด้านดนตรีไทย รวมทั้งเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยให้คงไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับเดี่ยวทางระนาดทุ้มลาวแพนที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนอกจากทางของครูสมาน ทองสุโชติที่ผู้วิจัยทำการศึกษาไปแล้ว ยังพบเดี่ยวลาวแพนทางระนาดทุ้มที่ครูท่านอื่นที่มีความรู้ความสามารถประพันธ์ขึ้นอีกหลายทาง อาทิ ทางครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ทางครูไพฑูรย์ จรรย์นาฏย์ ทางครูบุญยัง เกตุคง ทางครูสำราญ เกิดผลเป็นต้น แต่ละทางก็จะมี สำนวน วิธีการใช้กลวิธี รูปแบบของโครงสร้างต่างกันออกไป ซึ่งจะเป็นการแสดงถึงความเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละทาง ความค่าแก่การศึกษาเพื่อเป็นเอกสารทางวิชาการให้กับผู้ที่สนใจและเป็นสมบัติของชาติสืบต่อไป

บรรณานุกรม

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2542) **สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย.**พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.

มนตรี ตราโมท. (2538) **ดุริยสาสน์.** กรุงเทพฯ : ธนาคารกสิกรไทย.

ดุษฎี มีป้อม. (2559) สัมภาษณ์, อาจารย์ประจำภาควิชาดุริยางคศิลป์ศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม.

ประธาน ทองสุขโชติ. (2559) สัมภาษณ์,ข้าราชการบำนาญ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2540. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน

สุรินทร์ สงฆ์ทอง. (2558) สัมภาษณ์, ข้าราชการบำนาญทหาร กระทรวงกลาโหม.